Sveitserstil ca. 1840-1920

Det tradisjonelle sveitserhuset byr på spennende muligheter for kontrastfylt og frodig fargebruk, både utvendig og ikke minst innvendig. I stedet for å være redd farger, kan det være interessant å studere hvordan ulike farger kan spille sammen i vegger, tak og gulv, samt på listverk og detaljer.

Av ifi.no

Hus bygget i det vi kaller sveitserstil dukket opp i vårt land sammen med industrialiseringen og utviklet seg med utbyggingen av jernbaneverket rundt slutten av 1800-tallet. Stasjonsbygningene, som var tegnet av dyktige arkitekter, ble opplevd av de mange reisende og dannet forbilder for byggestilen over hele landet. Kunnskapen og inspirasjonen tok arkitektene med seg fra sine studiesteder i Tyskland, der den sveitsiske alpearkitekturen i tre hadde fått fotfeste som representant for noe ekte og opprinnelig, en reaksjon mot historisismen. Nasjonale strømninger, samt økonomisk vekst og god tilgang på trevirke her hjemme ga grunnlaget for å adoptere disse tendensene. Norske

byggetradisjoner og treskjærerkunst ble en del av stilen.

Frodig byggestil

Sveitserstilen spredte seg og var til glede for alle sosiale klasser.

Byggmesterens, eller håndverkerens rolle, var imidlertid vel så viktig som arkitektens, og mange vil nok heller kalle sveitserhuset for et frodig byggmesterhus. Med mekaniseringen av sagbruksindustrien kom nemlig en økning i produksjonen av bygningsmaterialer som muliggjorde masseproduksjon av komponenter til husbyggingen, helt ned til dekorative elementer. Nye sageteknikker muliggjorde dessuten tynne fas- og staffpanel. Hovedtrekkene var store takutspring, store verandaer, samt riktig forseggjorte lister, border og utskjæringer - den såkalte snekkergleden.

Mangfoldet fikk gjenklang i interiørene. Sveitserhusene karakteriseres innvendig av en stor takhøyde. De luftige rommene fikk brystpanel og kraftig, profilert listverk, også rundt vinduer og dører. Tak og veggflater for øvrig kunne være plane og de striestrukne veggene ble malt eller tapetsert med papirtapet. Maskinhøvlet staffpanel var imidlertid svært vanlig i sekundære arenaer som kjøkken og soverom.

Vinduene er karakteristisk for stilen og gjenkjennes ved T-kors-sprossene og de markante, høyreise lysinnslippene i rommet. Høyde kjennetegnet også dørene. Dørbladene hadde gjerne opp til fire speilfyllinger, to liggende oppe og nede og to stående ved siden av hverandre. I de øverste dørfyllingene var det populært å felle inn farget glass, særlig i inngangsdøren. De som hadde råd til det satte også inn slike strålende, mangefargede glassruter i de utbygde verandaene og når solen sto på fra sør, reflekterte glassbitene muntre farger på de innvendige veggene.

Detaljene ble fremhevet

Med sveitserhusene kom nemlig en genuin fargebruk tilbake i arkitekturen.

Stilen representerte et kjærkomment brudd med de klassiske stilartene, der det autentiske, mangefargede i arkitekturen ble holdt tilbake til fordel for en fargebruk som imiterte dyre steinsorter. Riktignok kunne sveitserstilen vise til både ådring og treimitasjoner i interiørene, da særlig eikeådring på dørene, men den mer folkelige stilen nøyde seg med å framheve de konstruktive elementene og detaljene med tradisjonell maling.

Utvendig skulle fargen skille mellom det bærende og det bårne, det passive og det aktive, der panelet var passivt og stolpeverk, laftekasser og etasjeskiller spilte den aktive rollen. Mens panelet ble malt i en hovedfarge, ble de konstruktive ledd gjerne uttrykt i en dypere valør av veggflatens farge. Detaljer og profileringer ble som oftest malt i panelfargen, en nyanse av denne, eller en farge som kontrasterte de konstruktive ledd. Rødt, dodenkopf (mørk brunrød), lys og mørk oker, samt grønn jord var populære jordfarger som allerede var godt innarbeidet i den norske arkitekturen.

De samme fargene ble brukt i interiørene, om enn i en noe blekere variant. Kontraster og frodighet var imidlertid stikkordet og som en del av «typehus»-løsningen, kunne man få malt enkle, tradisjonelle sjablonmønstre langs taklist, i taket, eller for eksempel på døroverstykket. De som hadde råd fikk også vegger eller veggelementer dekorert.

"Kongerødt"

I 1880-årene kom oljet treverk på mote, i kombinasjon med en noe rikere sjablondekor inspirert av norsk folkekunst. Denne senere epoken av sveitserstilen fremhevet mønsterlagte trehimlinger, gulv og veggpaneler. Etter hvert opptrådte kraftigere farger i dekoren og på de malte flatene, med rødt og oker som dominerende, i det stilen gle over i det mer nasjonalromantiske. Man fremelsket da blant annet en saftig purpurrød kulør i forbindelse med kroningen av kong Haakon i 1906, også kalt kongerød.

Med den noe bleke interiørtrenden vi ser i dag, er det neppe aktuelt å reintrodusere så kraftige farger i sveitserinteriøret, men likevel kan huseiere inspireres til å sette bort det hvite malingsspannet og gi andre kulører en sjanse. De opprinnelige jordfargene er et godt holdepunkt.

Mette L'orange
Mette L'orange er sivilarkitekt og billedkunstner. Hun er blant annet i 1992 blitt tildelt Norsk Forms kulturpris for prosjektet "Farger i Oslo".